

№11(30)

середа, 4 червня 2003 року

РОМАНИ

ВЕСУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

92

Лекса Мануш

Ціна договірної

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

ДІТИ В ДЕРЖАВІ, ДЕ ДБАЮТЬ ПРО НИХ, МОВ КВІТИ ЧГАВОРА АНДО ТГЕМ, КАЙ ДІКГЕН ПАЛА ЛЕНДЕ, САР ПАЛА ЛУЛУДЯ

СТО РЯДКІВ ЖУРНАЛІСТА - В НОМЕРІ!

Голова Комітету Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин Геннадій Удовенко у своєму листі до голови парламентського Комітету з питань національної безпеки й оборони Георгія Крючкова запропонував внести до проекту рекомендацій парламентських слухань на тему

мерти - а наша газета писала про подібні випадки у закарпатських ромських таборах Великих Лучок на Мукачівщині, Порошкова на Перечинщині. Чому ж таке трапляється?

Найперша причина - бідність, відсутність своєчасної медичної допомоги, вітамінного харчування, а також оздоровлення, загартування.

організмі розвивається плід, має мати сприятливі умови для оптимального розвитку немовляти.

Любляче серце тата, бабусі, старших братиків і сестер - все це сприяє формуванню дитини в просторі родини. Однак цей простір згодом розширюється. Стаючи на ніжки, дитина вчиться не лише ходити, а й пізнавати світ.

Ось тут ми й зупинимось, поміркуємо. Чи має змогу ромська родина прогодувати себе в нинішніх умовах? А придбати ліки, повноцінне харчування для дитини? Переважна більшість - ні.

Доводиться говорити, що нестабільна економічна ситуація в Україні, коли велика кількість сімей опинилася без засобів для існування, веде до того, що сім'я, - а на цьому наголошували й учасники круглого стола в редакції "Жінка дарує життя, любов, красу", - зазнає значних змін. У чому вони проявляються? Зміною довколишнього життя, ціннісних орієнтирів, ролі жінки в сучасному суспільстві.

Ведучи мову про дітей, ромську родину, поставимо таку проблему: мало інституцій в Україні займаються вивченням сім'ї в нових соціальних умовах, осмисленням історичного досвіду родини тощо. А який інститут займається жінкою-ромкою, її дітьми та дотичними до цього питаннями? Де ті дослідження? А чи не час би вже в XXI столітті на повен голос заговорити про те, що державний народ хоче навчати своїх дітей і своєї мови.

... Діти в державі, де дбають про них, мов квіти. Немає на карті такої країни, як Румунія. Та в різних країнах, у тому числі й під небом України, живе древній народ із своєю самобутньою культурою, духовністю, традиціями. Не лише у дні свят і дат думаймо про це.

Юлія Зейкан

"Демографічна криза в Україні: її причини та наслідки" питання стосовно забезпечення належних соціально-економічних умов життя, праці жінок, утримання і виховання дітей, особливо в багатодітних сім'ях.

Геннадій Йосипович переконаний, що необхідно запропонувати уряду передбачити заходи для заохочення народжуваності дітей, враховуючи те, що останні роки значно скоротилося населення України і разом з тим відбувається процес його старіння.

За нещодавно проведеним у редакції "Романі Я" круглим столом (напередодні Дня матері), про ці ж питання сім'ї, державну допомогу матерям у до- та післяпологовий період та утримання дитини до досягнення нею трирічного віку, поліпшення житлових умов молодих сімей тощо говорили представниці від Закарпатської обласної жіночої ромської організації "Терне чая по нейво дром", одеської "Романі збора", м. Бровари Київської області та інших.

Ромські сім'ї - багатодітні. Однак не сміє жодна дитина по-

Демографічна ситуація в Україні дійсно катастрофічна. До слова, Генеральна Асамблея Об'єднаних Націй постановила, що, починаючи з 1994 року, 15 травня щорічно буде відзначатися Міжнародний день сім'ї. Це пов'язано зі стурбованістю станом родини в цілому світі.

Сьогодні, як ніколи, потрібен новий підхід до проблеми сім'ї і виховання в ній дітей, зв'язків з соціальним середовищем. Коли вести мову про ромські родини, то тут віками вироблювалася своя педагогіка. Дитина, вимовляючи перші слова, чує у колісці пісню, матері передають основні риси ментальності.

Все у ромській родині "крутиться" довкола матері. Вона має найсильніший вплив на формування душі й характеру дитини. Чимало сімей створюються рано. Так визначила цьому народу сама природа. Перше народження дитини буває у 13-14 років. Молода майбутня мама, відчуваючи поруч із собою досвідчену матір, інших членів родини, ще тоді, коли в її

Поряд із "дорослими" ромськими фестивалями на Мукачівщині започатковано районний дитячий фестиваль.

На фото: Магдаліна Василівна Бугай, заступник директора Чинадівської ЗОШ І-ІІІ ст., з випускницею 9-го класу, кращою ученицею серед учнів-ромів Аліною Тимовкою.

Про дитячий ромський фестиваль читайте на 6 сторінці.

Настав той радісний довгоочікуваний день, коли зі святковим настроєм зібралися діти, вчителі, гості і батьки, щоб відзначити визначну подію в житті ЗОШ І-ІІІ ст. №13 м.Ужгорода - останній малиновий дзвінок.

Сьогодні в номері:

Права людини
в Україні

3 стор.

Наці Пап: "До своєї роботи ставитимусь
старанно і добросовісно"

5 стор.

М.Козимиренко: "Я - ром"

9 стор.

РОМ-ПРЕС

Шатра - під Києвом

Відвідувачі з 30 травня по 1 червня жили на острові у шатрах. На світліні: фрагмент танцю у стилі фламенко.

Адміністрація Президента знає про рейтинг лідера "Нашої України"

В Адміністрації Президента вже знають, що коли 6 вибори Президента України відбулися ближчої неділі, то найбільше голосів набрав би лідер блоку "Наша Україна" Віктор Ющенко (від 20 до 23 %).

Олександр Пономарьов - зайняв 14 місце на "Євробаченні"

Україна вперше взяла участь у 48-му європейському пісенному змаганні, яке відбулося в латвійській столиці. Співак Олександр Пономарьов зайняв 14-те місце. Виграла "Євробачення" співачка із Туреччини Сертаба Еренер. Російський гурт "Тату" посів третє місце. За українського співака, який виконав пісню ізраїльського автора англійською мовою і на іспанській манер, - проголосували чотири країни - Польща, Росія, Ізраїль та Естонія.

Третина українців досі нічого не знає про політреформи Кучми

Третина респондентів, опитаних чотирма соціологічними компаніями на замовлення Адміністрації Президента в травні, вперше почула про всі конституційні ініціативи глави держави тільки під час цих досліджень. Згідно з даними інституту соціології, Центру "Социс", Українського інституту соціальних досліджень разом із центром "Соціальний моніторинг" і Українським центром економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, про пропозиції Леоніда Кучми про внесення змін у Конституцію під час досліджень дізналися вперше від 33 до 38 % їх учасників.

Інна Богословська - нова голова Держкомнісприємництва

Головою Держкомнісприємництва Президент призначив своїм наказом Інну Богословську. Отже, колишня нардеп знову повертається у велику політику, ставши головою Державного Комітету України з питань регулярної політики і підприємництва. До речі, пані Кужель, яка досі обіймала цю посаду, не знає, чому її звільнено.

Красуня з Жгородо - "Віце - міс нація"

У конкурсі "Міс нація - 2003", який проходив нещодавно в Бразилії, взяла участь закарпатська красуня Сандра Болдижар. Як результат - увійшла в п'ятірку фіналісток і отримала титул "Віце-міс нація - 2003". Конкурс складався з чотирьох виходів. Перший - у національному костюмі, другий - у купальнику (всі танцювали під одну музику), третій - дефіле, четвертий - у вечірніх сукнях.

Дівчат із Європи було лише троє: Україна, Югославія, Росія.

РЕПЛІКА

ІНДІЙЦІ СКОРО САМІ ПРИЙДУТЬ У ГАЗЕТУ ІНДІЯНА СІГО КОРКОРЕ АВЕНА КЕ ГАЗЕТА

У "Романі Яг" 27 листопада 2002 року було вміщено матеріал "Чому ромів не пускають на зустріч із своїми предками - вихідцями з Індії?". Редакція офіційно зверталася до голови Державного комітету у справах охорони державного кордону М.М.Литвина. У відповідь за підписом першого заступника голови Державного комітету - начальника Головного штабу П.А.Шилова було сказано: "На жаль, висвітлити проблему незаконних мігрантів - громадян Індії - на даний момент немає можливості. РЧ у тім, що Держкомкордоном була проведена копійка робота з посольством Індії в Україні і заведки фінансової підтримки останніх, громадяни цієї країни були протягом поточного року відправлені на батьківщину. Тому на сьогоднішній день тимчасового утримання у пункті тимчасового утримання у селі Павшин Мукачівського району громадян Індії немає".

Публікація в газеті закінчувалася заповненням читачів, що редакція обіцяє за наявності коштів пошлати свого кореспондента в Індію.

Поки що ми не можемо цього зробити. Однак...

Останніми тижнями на шпальтах незалежних газет з'явилося чимало матеріалів різних жанрів на крайній популярну, особливо для Закарпаття, зумовлену близькістю кордонів із різними країнами тему. Десятки нелегалів, у т.ч. індійців, затримано.

Нещодавно на обійсті жителя села Анталовці Ужгородського району (пішки туди можна за кілька годин дійти з офісу редакції) убозість в супроводі бійців "Сокола" та оперативників Ужгородського райвідділу УМВС виявили 31 нелегального мігранта.

Серед смаглявих незнайомих, яких вивели з підвалу, були і 7 жителів Індії.

На жаль, чомусь лише "Романі Яг" відмовляють у зустрічі з предками з далекої країни. Може, це тому, що можуть "порозумітися"? Двічі нам зробили "повороті від воріт" і в приймальнику-розподільнику в с.Павшин на Мукачівщині.

Ю.З.

На обкладинці цієї дбайливо виданої "солідної" книги - фотографія ромки-келдерарки у традиційному національному одязі, за широченною сфідницею якої ховається весела дівчинка. Фотографія ця обійшла через Інтернет весь світ, так само як і інші 189 знімків, представлені у цьому напрочуд цікавому художньому альбомі.

Поява видання "Роми Румунії" не випадкова. З 28 листопада 2002 р. по 26 січня 2003 р. у одному з найвідоміших музеїв м. Лозанна

Про ромів Румунії

(Швейцарія) проходила виставка робіт останніх років відомого фотомайстра Ювеша ван Лерша, яка викликала захоплення. А вже 189 художніх фотознімків відображали не дуже відоме колоритне життя ромів Румунії.

Ці прекрасні фотографії і склали альбом, вступне слово до якого написане Блайш ван Вілла.

Фотознімки представляють

життя ромів різних регіонів Румунії, їхні традиції (весілля, свята, похорон тощо), рід занять, ремесла, вірування, звичаї, умови життя і таке інше. Чимало тут і просто жанрових фотографій. Ось дівчинка заплітає стрічку в косу, і стільки почуттів у її погляді, у всій її постані, - чи то перша обстава, чи то перше кохання, чи то досуде життя на порозі... А ось молодий батько грає для трьох своїх синчиків на акордеоні, два хлопчики зайняті своїм, дитячим, а третій нахилився до інструмента, аж торкається його вухом, і вслухається в кожний звук - май-

бутній музикант! Взагалі у книзі багато знімків, головними персонажами яких є діти, котрих ромів дуже люблять.

Приваблюють і пейзажні роботи, і такі, "герої" яких відверто позують, демонструючи одяг, прикраси чи широкі посмішки...

Художній альбом "Роми Румунії", що вийшов цього року в одному з видавництв Берна

(Швейцарія), розширяє наші знання про життя і традиції ромів, їхній побут, звичаї, та й загалом збагачує духовно.

Людмила Кудрявська
Пропонуємо нашим читачам кілька фотографій з художнього альбому "Роми Румунії".

Читачі порушують проблеми

У ТЕМНОТІ, В ОБРАЗІ...

Анде калі, андо азбавіпе

Дорога редакції! Нещодавно мені довелося побувати у селі Верхні Ремети Берегівського району на Закарпатті. Хоч уже кілька днів минуло після тієї поїздки, але й досі не можу забути про неї. Пригадуються бесіди про життя, різні турботи, негаразди. Скажу по щирості: те, що розказала Розалія Ольгач, - може ко-

мусь видатися нереальністю, фантазією. Посудіть самі: з 1996 року у її хаті немає світла. Лампочка ілліча лише сниться тим, хто тут мешкає. Влітку ще ніби нічого, але взимку, коли світловий день короткий, - справжня мука. Сиди в темноті. Або ж лягай спати з півнями, котрі зранку кукурікають у сусідів-українців чи угорців...

ПАМ'ЯТАТИ ПРО ОДИНОКИХ МАТЕРІВ

Чимало ромок нашого села Великі Ком'яти не вміють ні читати, ні писати. Так склалося у них життя, що не отримали ніякої освіти. Дуже часто звертаються до мене, аби написала їм заяву чи скаргу. Наприклад, ромка Міланія - мати трьох дітей. Виховує їх одна. Розповіла мені про свою біду: запаси, які вона мала, закінчуються. Діти харчуються дуже погано. Немає в одягнути. Вирішила звернутися в районну раду. Я склала їй листа. З нетерпінням жінка очікувала відповіді.

Була дуже розчарована, коли почула, що в допомозі відмовлено.

Я теж мати чотирьох неповнолітніх дітей. Виховую їх одна.

Зверталася в районну держадміністрацію, аби допомогли з будівельними матеріалами. Кажуть: нема можливості. Виділили мені 30 гривень дітям на хліб. Узяла ці гроші. Мало не зі сльозами поверталася ми з дітьми додому. Я усе розумію: в країні нелегка економічна ситуація. Але ж жити без власної домівки - важко. Думаю, що влада найперше повинна йти назустріч жінкам, які одні виховують трьох і більше дітей. У мене ж - на утриманні є й інвалід з дитинства.

Я дякую своїй матері, що навчила мене читати й писати. До слова, у дитинстві була німою, важко вимовляла слова. Дуже дбайливо, ласкаво мати займалася зі мною... І я "заговорилася".

більше того, можу допомогти ромкам, які звертаються до мене.

З повагою,
Людмила Стефанко,
жителька села Великі Ком'яти на Закарпатті
На світліні: Людмила Стефанко

ВЛАДА ЗРОБИЛА ОДИН КРОК

На сторінках "Романі Яг" було надруковано матеріал "Сльози там, де Чорна Тиса білу доганяє" (газета від 23 квітня ц.р.) у якому йшлося про нову трагедію у Карпатах - зсуви. Це наслідок грабіжницького господарювання - вирубування лісів. Знову від цього лиха - зсувів - постраждали ромки Рахівщини, зокрема табору с. Розтоки.

Я дякую редакції, що вона порушила це злободенне питання. Правда, влада зробила лише один крок - почали давати грошову компенсацію постраждалим від зсувів. Однак лише поло-

вину визначеної суми - 30 тисяч. Отримали вже 50% допомоги Юлія Поканюк, Марія Рошташ, Микола Ковач. Інші - чекають.

Ганна Рошташ,
голова Рахівської
громадської організації
"Бахталі Луме"
("Щасливе життя")

Від редакції. В прес-службі Закарпатської ОДА повідомили, що губернатор Іван Різак провів зустріч з народним депутатом України від Закарпаття Орестом Климчуком. Під час зустрічі йшлося про проблеми виборчого округу №75,

який представляє у парламенті народний обранець. Особлива увага зверталася на протипаводкові заходи, зокрема на Рахівщині.

Вже через кілька днів (22-23 травня) на проведення цих робіт для Рахівського і Тячівського районів направлено 600 тис. гривень. Зокрема, 280 тисяч - на протизсувні заходи та відселення громадян із зсувонебезпечних районів, 45 тисяч - на будівництво зруйнованих паводком мостів і 275 тисяч - на котельню в м. Рахові.

Редакція тримає питання, порушені в згаданій публікації, на контролі.

ОГОЛОШЕННЯ

Ромів Закарпатської області, які бажають вступити на навчання в ПТУ, технікуми й вищі учбові заклади, просимо звертатися до голови товариства "Романі Чгіб" Бориса Бучка за адресою: м.Ужгород, вул.Дарвіна, 19. Телефон: 61-54-42; моб.: 8-050-5235883.

ПОДІЇ ПОЛІТИЧНОГО ТИЖНЯ

Проти кого воює власна держава - Україна? Невже повертаємося до НКВС?

Стараннями пропрезидентської більшості строк повноважень Уповноваженого з прав людини Ніни Карпачової не був продовжений. Музикантка сказала, що вона пишасться таким рішенням. Отже, діяла правильно.

Ніна Карпачова

Окремі незалежні ЗМІ, зокрема і "Європа-Центр", обнародували інформацію, що Верховна Рада не підтримала кандидатуру Ніни Карпачової на пост Уповноваженого з прав людини в Україні тому, що на цю посаду претендує нинішній голова Центризборкому, до речі, вихідець із Закарпаття. Восени повинна відбується ротація діючих членів Центризборкому. Все було б нічно, але ж, знаючи п. Михайла Рябця за попередньою його посадою, годі чекати від нього тої самовидданної праці, яку здійснювала Ніна Карпачова, розуміючи: пройшовши немало інстанцій і не знайшовши там порозуміння, звертаються до неї...

Тепер, коли п. Карпачову "завалили", стало зрозуміло: компромат на неї почав збиратися перед слуханнями у парламенті. Мовляв, її готують (як одну з кандидатур) на президентський пост - Наталія Вітренко стала одіозною фігурою і вкотре її кандидатура у депутати не є прохідною, але ж буде альтернатива тому, кого підтримає влада як єдиного кандидата...

Сказати, що Уповноваженому з прав людини працювалося легко, напевно можна. Найперше тому, що силові структури (а саме на них найбільше скарг) призначені, в основному Президентом. Пряме ж їх завдання - тримати в покірливості мільйони українців, змучених безробіттям, безправністю, таких, що постійно перебувають під моральними та фізичними тортурами.

Забігаючи наперед скажемо: суспільство не здійснює контроль за силовими структурами - міліція, суди, прокуратура, СБУ тощо. Виходить, реформування суспільства, себто ініціативи Президента у цьому напрямі, як свідчать соціологічні опитування, не знаходять адекватної відповіді у значної частини жителів України. Посудіть самі: 30 процентів наших співгромадян не мають уявлення, про що йдеться у президентській реформі, а ще тільки ж - не підтримують запропонованих "ініціатив". Хіба що 16-22 проценти підтримують ті чи інші пропозиції.

Доводиться говорити, що видення силових структур з-під контролю суспільства ні до чого доброго не приводить. Власне, воно робить їх слугами владопридержуючих, виконавцями їх волі. А звідси - савелія, нехтування найелементарнішими вимогами цивілізації.

Коли вчитується в рядки доповіді Уповноваженого з прав людини, то перше, що приходить на гадку, - невже таке можливе в незалежній Україні? Хіба ж на дванадцятому році незалежності повертаємося в часи НКВС? Ось висновок, зроблений після наведення безлічі прикладів тих, із кого вбивали визнанням своєї вини "слоником", іншими видами інкавізації з протигазами, "дібс" на сонні артерії й таке інше. До правди, американські гангстерські стрічки - то ніщо перед винахідливістю наших "ментів" - із підшуванням на металевих трубах, биттям без слів і таке інше. Резюме пані Карпачової більш ніж промовисте:

"В Україні грубо порушуються гарантовані Конституцією України невід'ємні права громадян на життя, недоторканність та безпеку".

раїни невід'ємні права громадян на життя, недоторканність та безпеку".

Основний Закон нашої держави категоричний: ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність. Обов'язок держави - захищати життя і гідність людини.

Виникає запитання, а хто в нашій державі повинен дбати, аби дотримувалися закони? Стояти на захисті прав людини, себто тих, кого скривджено, незаслужено затримано, покарано? Відповідь однозначна: міліція, суд, прокуратура - відомства, які мають сили і засоби для того, щоб зберегти громадянина від найрізноманітніших протизаконних замахів на нього.

Та чи зберігають? Аби не бути голослівними, повернемося до того, що в і д о м о

Уповноваженому в правах людини. Катування і жорстокості, які принижують честь і гідність людини, в органах внутрішніх справ, особливо у досудовий час кримінального судочинства у державі - Україні - мають масовий характер. Більше того, виробилася система.

Не будемо цитувати прикладів, наведених Ніною Карпачовою і які є у її доповіді. Зосередимо увагу на фактах і речах, які потребують аналізу. Уваги, ба, висновоків. Чи не з кожної області (району, міста і містечка, села і сільця) відправлялися листи за одною адресою: "Уповноваженому з прав людини...". Про що у них? Знущання, середньовічні катування, приниження людського достоїнства (у статеві органи жінок встромлялися пляшки і таке інше)...

Доповідь Ніни Карпачової значному числу парламентаріїв (із більшості) стала кісткою в горлянку. Більше того, багато фактів, наведених Уповноваженим із прав людини - стали відомі своїй спільноті далеко до звіту в парламенті. Вони є в комітеті проти тортур Ради Європи, у доповідях держдепартаменту США про дотримання прав людини в Україні.

Ніні вся Європа (та, думається, далеко поза нею!) знають прокурор Львівської області Б. Ринажевський відмовився надати справи і матеріали про численні порушення представникам Уповноваженого з прав людини. Чому? Відповідь напроуд проста - районними (міськими) прокурорами області за 129 заявами громадян у порушенні кримінальних справ проти працівників було відмовлено. Пан прокурор боявся, що стануть відомі його (та

й не лише) діяння... Знав, але промовчав, не вжив заходів, мір покарання...

Як кажуть, все таємне стає, хоч і не одразу, але навіть після певного часу, явним. Ніна Карпачова стоїть на тому, що до кожної справи треба підходити з позиції верховенства закону, а не корпоративних інтересів. У чому вони, себто корпоративні інтереси, полягають? Промовистий приклад - події 14 травня, коли Генпрокуратура цинічно проігнорувала рішення суду про звільнення людей з-під варті. Та чи воно виконано?

Цього ж дня (14 травня) правоохоронцями були побиті народні депутати. А що силовіки? Мовчать. Що можна сказати пересічному громадянину у разі, коли міліціонери б'ють депутатів парламенту? А вищі відомства - пан Смирнова - наче води у рот набрали? Виходить, нікого не боляється зухвалці (за плечима - силові відомства)!

В Україні - жіноцтво склади дає далеко за половину її жителів. І той факт, що Уповноваженому з прав людини на всю каденцію була Ніна Карпачова - захисниця й представниця (як вважали) слабкої половини -

... Треба міняти систему, і треба міняти тих людей, які докладають усіх зусиль, аби її зберегти - шляхом пригноблення, залякування, силового контролю з однією метою - аби залишитися при владі, висмоктуючи з країни останні сили, оскільки нездатні будувати щось позитивне...

А що там говорити, називати приклади спілкування затриманих (без доказів вини). Її від них виб'ють тортурами.

Міліція біла обранців народу, тим самим демонструючи, що депутати - є ніщо для служителів впропорядку, а також Феміди.

Постає запитання: "Невже мільйони пересічних громадян країни, представники її еліти няк не реагують на "ланцюги" крупної поруки?"

Та повернемося до сказаного Ніною Карпачовою, яка не погоджується з дією "силовіків".

"Торжество закону і права в державі яскраво продемонстрували події 14 травня, коли Генеральна прокуратура цинічно проігнорувала рішення суду про звільнення людей з-під варті. Якщо хтось може не виконувати рішення суду, про яку правову державу може бути мова?"

Реформи Леоніда Кучми стосовно силових структур безпосереднього впливу на життя ук-

раїнців не мають, не відіграють значної ролі, не впливають на їх життя. Втручання Уповноваженого з прав людини у багато справ, порушених прокуратурами різних областей України, змусили різні силові структури вдруге чи утретє провести перевірку закритих кримінальних справ "за відсутністю складу злочину", прочитати наново...

Так хочеться думати й вірити пані Карпачовій. Згодяться сотні міліціонерів, які застосовували тортури, закрито за відсутністю складу злочину, не доведені слідством... І нічого дивного в тому нема, що, скажімо, підозрюваний М. помер внаслідок спілкування з оперуповноваженими... Останніх засудили умовно з іспитивим строком. Ворон ворону око

не виклює... Та що там говорити. Факти з парламентаріями, яких би силовики, - це плывання в очі мільйонів в виборці, усьому народу. Та хіба

ім потрібен народ? Він мовчить, не здатний чи не готовий до супротиву... "Савільні затримання, що супроводжуються безоглядними порушеннями закону, тортури у місцях попереднього ув'язнення, ігнорування прав людини на захист, нарешті, повернення антилюдського спадку Радянського Союзу часів НКВД - планів на кількість затриманих - все це свідчить про поступове перетворення України на поліцейську державу..."

Це витяг із Заяви XIII Всеукраїнських Зборів (З'їзду) Народного Руху України. **Яку ж ціну платить український народ за те, що досі терпить над собою антиукраїнську владу?** П'ять років в Україні існує посада Уповноваженого Верховної Ради України з питань прав людини. Той факт, що її обіймає увесь цей час жінка, - промовистий. Їй надсилали свої болі (як у останню інстанцію в

Україні), свої скарги понад 270 тисяч українців (та й не лише!). Вони стосувалися дій силових структур...

Та що там говорити! Україна стоїть перед загрозю перетворення в авторитарну державу. Як це розуміти пересічному громадянину - українцю, словяку, рому? А дуже просто: 270 тисяч скарг?! За п'ять літ. Мало це чи багато? Коли враховувати, що це близько ста п'ятдесяти на день, чимало. Їх автори - люди, які наважилися скаржитися...

А число тих, хто вже навіть написав, але не наважився відіслати... Значне...

Порушення прав людини в Україні набули катастрофічних форм. Чому? Особливо

вільскій склад внутрішніх військ кількісно переважає армію, що мала би захищати нас від зовнішніх ворогів. При цьому криміногенна ситуація в Україні постійно погіршується. **То проти кого воює власна держава, за гроші платників податків утримуючи цю величезну внутрішню армію, яка нездатна виконати свою найпершу функцію - захистити народ?**

Відомо сьогодні про "зрошення" правоохоронних органів із криміналітетом, їтьовим бізнесом тощо. Ті ж громадяни, котрі торгують на ринках, займаючись малим бізнесом, дуже часто складають конкуренцію "комусь", перешкоджають їх інтересам...

До чого ведемо? Силові структури, які утримуються за гроші платників податків (а це величезна внутрішня армія), нездатні виконати своє найперше завдання, - захистити народ.

Громадськості відомі далеко не всі випадки того, що роблять силові структури, які призначає Президент.

Треба міняти систему, і треба міняти тих людей, які докладають усіх зусиль аби її зберегти - шляхом пригноблення, залякування, силового контролю з однією метою - аби залишитися при владі, висмоктуючи з країни останні сили, оскільки нездатні будувати щось позитивне...

Кожен громадянин має усвідомлювати свої права і не доволіти знущань над собою: безкарність силових структур - це позбавлення конституційних прав.

Ланцюг кругової поруки не підконтрольним суспільству міліції та прокуратури замкає судова гілка влади.

Людину, котра на увесь світ говорила про терор держави проти власного народу - Ніну Карпачову - Уповноваженого з прав людини - не підтримала більшість і парламенті. Чому? Можливо тому, що на шийний світ заявила про терор влади проти власного народу. А катування - це (наші читачі в Україні та в світі) суціль, гадаємо, нам не заперечать, а підтримають, коли твердимемо) не метод тримати в покорі мільйони людей.

3 теплом до людей

Ле татіпнаса ке мануша

молоко подовженого користування. З радістю та надією зустрічають його бідні знедолені люди. Ольга Озьорна, яка була у відрядженні у Полтавській області, заходила в оселі до цих людей, бачила, скільки уваги приділяють представники організації "Романо дром" кожній сім'ї. Так виплила ще одна проблема: оплата комунальних послуг (газ, електроенергія). Було подано прохання в MOM про надання і такої допомоги.

Численні випадки порушення законних людських, соціальних прав ромів нашоствухнули на думку про створення обласного правого центру. В MOM та Будапешті був надісланий проект, який передбачає юридичні консультації, допомогу в проведенні слідства, судових процесів, вирішення конфліктів з правоохоронними органами, в яких звинуваченими або потерпілими є представники ромської національності.

Організація, хоч і зареєстрована у місті Миргороді, обслуговує ромів усієї Полтавської області, навіть за її межами.

За зиму було завезено паливо двадцятьом літнім бенефіціантам. Кризь сніг і замети пробивалися до їхніх осель два Миколи - Чернявський та Юрченко. Сльозами радості зустрічали їх старі, немчні люди, бо вони везли ім тепло. Олександр Бузна їздив по організаціях, вибиваючи випуля найвищої якості, сухі дрова, придатні для опалення помешкань.

Дев'яносто ромів отримують щомісячно пакети з продуктами та засобами гігієни. Спількуючись з людьми, Олександр Бузна ішов їм назустріч - замінив деякі продукти на більш необхідні, тобто включив у комплект згущене молоко, вершкове масло, тушонку,

2003 року в м. Смоленську проводився єдиний з'їзд ромських громад СНД та Балтії. Олександр Бузна, голова ТО "Романо дром", поставив там це запитання: "Білоруські роми отримали 2400 євро, а чим українські роми гірші?" Це запитання залишилося риторичним.

"Романо дром" нині знаходиться на стадії розвитку. Планується скласти проект на відкриття швейної майстерні з пошиття постільної білизни, халатів та піжам для ромів похилого віку. При цьому з'явиться можливість працевлаштувати кілька

молодих дівчат. У проекті й створення культурного центру, куди будуть залучені молоді таланти ромської національності.

Віriamo, що благодійні фонди і надалі підтримають розвиток ромської культури, і в 21-му сторіччі люди, нарешті, зрозуміють, що роми - це теж нація, яка хоче жити і радіти цьому життю.

Олександр Миргородський
На світлинах автора:

На відпочинку.
Дочекалися допомоги.

БУДНІ ЛЬВІВСЬКИХ РОМІВ

РОМСЬКА КАША

Незважаючи на те, що день видався похмурим і прохолодним, львівські роми все ж вирушили до лісу, аби відсвяткувати своє найностальгійніше свято - День польової каші.

З давніх-давен саме цього дня (за старим стилем 1 травня) роми починали збиратись у мандри, перебувши зиму, саме цього дня вони зустрічали дожджодану весну. Роми родинами виїжджали до лісу, де чоловіки готували вози до далеких мандрів, старші навчали молодь запрягати коней, ставили шатра, бабусі розповідали своїм маленьким онукам ті казки, що їм розповідали ще їхні бабусі, а старші чоловіки варили пшоняну кашу, від якої, власне, і пішла назва цього свята. Дітята ромів співали, танцювали, тишилися приходу весни, а невдовзі вирушали у довгу дорогу до наступної зими.

Сучасним ромам вже не доводиться мандрувати, не потрібні вже вміння ставити шатра, знаходити місце для табору, знання про особливості кочового життя і польової кухні, але їм по-

трібно це свято, щоб не забути, якого вони роду, не забути, що вони діти землі. Тепер, разом із правдавними казками та легендами, літні ромські жінки розповідають онукам про своє кочове дитинство і молодість, і ці розповіді маленьким видаються нічим іншим, як казкою. У ромів вже нема ні причин, ні змоги вестися кочове життя, проте вони і тепер люблять це свято, збираються всією родиною на лоні природи, аби поспівати, потанцювати, скуштувати смачної польової каші, аби просто побути разом...

Цьогоріч львівські роми мали особливо щедру кашу, адже багато з тих, хто отримуватиме гуманітарну допомогу від MOM, цього місяця серед інших продуктів спеціально отримали і пшоняну кашу.

МІЛІЦІЯ ТА ПОДАТКІВЦІ ВИРУШИЛИ НА ПРОЩУ

У Львові від собору Св. Юра розпочалося паломництво українських військових та правоохоронців до французького міста Лурд. Українські паломники, до яких віднедавна також приєдналися і працівники МВС та Податкової міліції, вирушили на прощу вже вчора. Взагалі паломництво військових до цього міста, де кілька століть тому 18 разів з'являлася

Матір Божа, розпочалося ще у 1958 році. Цього року у Лурді збирається понад 40 тис. паломників у військових формах з усього світу. Військові беруть участь у богослужіннях, нічних пильнуваннях, моляться біля гроту, де об'явилася Богоматір. На прощу разом із українськими військовими та правоохоронцями вирушив військовий капелан УГКЦ Михайло Колпун.

ДО ВУЗІВ ВЛАСНИМИ СИЛАМИ

998 випускників шкіл Львівщини взяли участь в експерименті Міжнародного фонду "Відродження" і Міністерства освіти та науки - незалежному тестуванні. Результати тестів, які в цілому склали учні чотирьох регіонів України, дають можливість випускникам водночас скласти випускні іспити та набрати бали для вступу у деякі вищі навчальні заклади, серед яких Львівський національний університет ім. І. Франка, Національний університет "Києво-Могилянська академія", Харківський державний педагогічний університет та Одеський національ-

ний університет. Здійснюють на місцях цей експеримент Центри тестових технологій, мета яких - утвердити таку систему оцінювання знань учнів, на яку б не впливали симпатії вчителів, прийомні комісії вузів та фінансові можливості батьків. Результати тестування, які частково перевірятиме комп'ютер, а частково вчителі шкіл (до того ж, різні вчителі перевіряють двічі) уже відомі. Загалом, оптимісти передбачають, що така система перевірки знань повністю утвердиться в Україні через три-чотири роки.

Марта Швець, м.Львів

ТАКЕ ЖИТТЯ

3 НАДІЄЮ

Життю Рими Бамбули не позаздриш. Ще не виповнилося дівчинці і семи років, як померла її мати. Жили вони на той час на Донбасі. Довелось батькові з п'ятьма дітьми одружитися вдруге - взяв у Дніпропетровську жінку з трьома сиротами.

Жили дуже бідно. Вийшла заміж Рима за Яноша з Кривоого Рогу. Народився гарний синочок. Та знову біда. Янош помер. Через два роки красуня з Дніпропетровська і сама пішла з життя. Прожила Рима усього 27 років. Залишився бідний Арсенчик круглим сиротою, а роки то йому було всього сім, і все життя попереду без батька, без матері. Пошли йому Боже щасливої долі!

На світліні: Арсенчик з матір'ю Римою.

Володимир Бамбула

РОМ-ПРЕС

Криза біженців-ромів на македонсько-грецькому кордоні

Уряд Греції надіслав підкріплення для поліцейських держкордону, щоб залобіти 650 біженцями-ромом з Македонії перетнути кордон. Як повідомляє Асмет Елезовскі, причиною прикордонної кризи стало те, коли косівські роми, котрі зупинилися у таборі Шуто Орizarі, що знаходиться у столиці Македонії - Скоп'є, після багатьох звертань до міжнародних організацій вирішили самі розв'язати свої проблеми. Через своїх представників роми неодноразово зверталися до уряду Греції, щоб вони були прийняті у країну як біженці. Проте уряд останньої з допомогою військової поліції зробив усе, щоб роми не змогли перетнути нейтральну смугу між Македонією та Грецією.

Національний конгрес ромів виступив з такими вимогами:

Поновити табір ромських біженців у Шуто Орizarі.

Сприяти безпечному поверненню ромів-біженців у Косово.

У разі неможливості виконання перших двох пунктів вимог, сприяти тому, щоб ромів-біженців прийняла до себе будь-яка третя сторона.

Ромські житла зруйновані

Гуманітарний юридичний центр (НЛС) Югославії вимагає, щоб уряд країни допоміг отримати житло 52 ромським сім'ям. В основному, це вихідці з Косівської Нтровиці, які підтримува-

ли у етнічному конфлікті сербів. Їх будинки були або знищені, або зайняті етнічними албанцями. Після прибуття у Белград та початку воєнної акції країнами НАТО у 1999 р., роми змушені були жити на околиці міста і будувати собі житло з підручних матеріалів: картону, фанери та ін.

Деякі роми не встигли винести з жител особисті речі, документи, як бульдозери зруйнували їхні житла. Після тривалого протистояння ромів та поліцейських була виділена невелика вантажна машина, щоб перевезти деякі речі з будинків. Виселені роми не мають можливості орендувати житло у самому Белграді, але вони не можуть повернутися в Косово, де у них немає гарантій власної безпеки.

URL: <http://www.RomNews.com>

Із сумом дізналися, що 29 травня померла Боженка

СПІВЧУВАЄМО

Юліусвіна Бучко, прекрасна жінка, яка прожила велике і складне життя. Вона виховала двох дітей, один із яких - Ернест Антонович - відомий музикант, заслужений працівник культури України, а донька Єлизавета Антонівна - помічник вихователя ромського дитячого садка. Сама із родини музикантів, Боженка Юліусвіна прищепила любов до музики як своїм дітям, так і онукам і правнукам. У роки Другої світової війни Боженка Юліусвіна врятувала з єврейського гетто дівчи-

ну-сусідку Гелену. Вона дуже любила людей, яким завжди допомагала своєю мудрою порадою, користувалася авторитетом у всіх, хто її знав.

Висловлюємо щире співчуття рідним та близьким Боженці Юліусвіні Бучко.

Світла пам'ять про цю прекрасну жінку назавжди залишиться в наших серцях. Хай пухом буде Вам земля, шановна Боженко Юліусвіно!

Культурно-просвітне товариство "Романі Я", редакція газети "Романі Я"

Спогади дитинства

Наша розмова з паном Дежде-ром проходила у прохолодній майстерні. Не часто вже зараз побачиш у таборах такі добротні вимуровані приміщення. Все лежало, висіло, складено на своєму місці: фарби і лаки, дошки і заго-товки. Але найбільше в майстерні було запчастин до велосипедів. Відремонтовані, змащені, вони ніби чекали на своїх господарів. Лекуче гаряче повітря пізної весни навіть не відчувалося. Тому розмова велась поволі, ніби намотувалася нитка на клубочок.

Мій дід, Федір Федорович Рац, 1870 р.н. був не ромом, а угорцем з міста Коложвар Служив у армії і мав чин лейтенанта. Його дочка, Анна Федорівна Рац, 1907 р.н. і була моєю матюмо. Бабця, теж 1870 р.н., ромка, Балінт Роза-ля Едуардівна, славилася на всю Свалявшину своєю красою. Її батьки були музикантами. Незважаючи на те, що у мамі було прізвище Рац, а у батька - Лакатош, мене записали за бабкою - Балінт.

Наш табір стояв тоді на іншому місці. Колись граф Шенборн за чудову музику, якою славилися роми Свалявшини, купив у місцевої влади 4 га землі. То було чудове місце на рівнині, землі родючі, було де пасти коней, корів, бо всі тримали господарства. Не будували.

Зимою 1924-25 років чех Голштан викупив землі під пивоварний завод, а для табору, що складався з 15 сімей, купив нову ділянку, теж 4 га на околиці м. Свалява. Зараз нашу землю відібрали від нас, тулимось одна хатка до іншої. ДАІ побудувало велике приміщення, що відірізало від нас більше гектара, аптечний склад теж забрав від нас 0,5 га, крім того, віддали людям місця під власні котеджі. Нас весь час відтісняли до лісу. Зараз зверху, на горі, проходить траса Львів-Мукачево, що відікіла нас від лісу. Добре, що зусиллям нашого бірова Матвія Балінта було зупинено будівництво автозаправочної станції, повні баки солярки, бензину якої висіли буквально над дахами ромів.

Основним заняттям ромів було розведення коней, дрібна торгівля і, звичайно, музика.

Вона голосно кричала: "Мамо!" Вой зоралес ціпняс: "Мамо!"

Війна

Війна до нас підбиралася тихенько, підступно. Неподібно табору спшино зводилась військоча частина. Спочатку були тільки угорські солдати, а з 1941 року й німецькі. Одні ходили у зеленій формі з залізним орлом на ланцюжку, що висів на шиї, а з 1942 року з'явилися німці у чорній формі. Це було пов'язано з тим, що почали висаджувати партизанів з Росії. Для нас, хлопчаків, а я тоді вже мав 12 років, цікаво

з табору в місто за продуктами і у ліс за дровами.

Десь наприкінці 1942 року перед морозами (у кінці жовтня - на початку листопада) у частину привезли трьох молодих людей, які одягом і мовою відрзнялись від наших. Це були одна дівчина з русою косю, яку вона закручувала вінцем на голові, та два парубки. Один був поранений у праву ногу. Їх взяли у лісі, коли вони спали, зморени важким переходом (тягли на собі пораненого). Шість днів їх допитува-

ли довшо, десь близько сорока хвилин. А потім затихли.

Ми сиділи біля огорожі і були приголомшені такою мученицькою смертю. Особливо було шкода дівчину. Кілька днів їх обгорілі тіла лежали на землі на плаці, і одного разу ми підійшли подивитись на них. Шапка-вушанка на дівчині зберегла її бляву косу, яка лежала поряд обгорілого тіла. Через кілька днів його діла заставили покласти останки спалених на воза і поховати на кладовищі, яке знаходилось неподалік. Після війни діда змусили ще раз відкопати останки тих людей і поховати їх у центрі міста, там, де зараз стоїть обеліск воїнам Другої світової війни.

Срібне весілля

По війні мав уже шістнадцять років. Виршив здобути спеціальність. За набором відправили нас у місто Чесов'яр у СМУ-4, одночасно ходив у вечірню школу №114. До речі, у закінчив 5 класів горожанки ім. Масарика у Сваляві і 9-й клас за руських. Отримав кваліфікацію тесяра. Там зустрів свою половину - Клавдію Федорівну Лошакову, з якою одружився, і привіз її до себе додому у 1953 році. Того ж року був призваний в армію. Служив аж на Курільських островах у будівельних частинах. Прожили з дорогою Клавдією душою в душу. Виховали і виростили трьох діточок. Уже зіграли срібне весілля, яке відгуляли в Києві, за усіма правилами. Донча живе у Чорткові. Маю троє онуків, які, шкода, не живуть біля мене.

Наша розмова закінчилась розглядом сімейного альбому, з якого ми і взяли фотографію срібного весілля.

Евгенія Навроцька, м. Свалява

У 1942-1944 роках на Закарпатті було десантовано понад два десятки організаторських партизанських і розвідувальних груп та загонів для зміцнення існуючого підпілля і розгорання партизанської боротьби. Однак не всім групам вдалося виконати своє бойове завдання. Окремі з них спіткала трагічна доля відразу, у першому двобої з ворогом. Це можна сказати про групи О. Борканюка, Т. Володіна, І. Маслова, І. Косика та інших.

Довсянич О.Д., Папшук З.А., Троян М. В. ("Закарпаття в роки війни - Ужгород: Карпати, 1990 р.")

було дивитись, як вчили солдатів стріляти. Попід горою, під лісом побудували стрільбище, де солдати і офіцери стріляли по "шайбах" (постаті людей, обведени колами). Подвір'я тиру було викладене великими цементними блоками, вимуровані майданчики для стрільби стоячи, лежачи. Спочатку забрали всіх здорових і сильних чоловіків на будівництво оборонних рубежів, так звану "Лінію Арпада", що проходила вздовж колишніх кордонів Угорщини і Радянського Союзу. Людей забирали з кінями і возами. Здорових і роботоздатних жінок відправляли на примусові роботи у поміщицькі і державні маєтки Угорщини. У таборі залишилися лише діти і старші бабусі та дідусі. Нам заборонили виходити

ли: хто вони і звідки. Вдень возили по місту спочатку у відкритій машині, а потім на возі може, хтось із місцевих і впаває родичів або сусідів. На сьомий день на плаці стрільбища у землю закопали три стовпи під 2 метри заввишки, прив'язали трьох партизанів (як ми потім дізналися), обклали дерев'яним хмизом і дровами й підпалили. Дерево було сире і не хотіло горіти. За есекою нагнали німці у чорній формі. З ними був і перекладач, який весь час щось запитував, а прив'язані мовчали. Потім принесли каністри з бензином, облили дерево і ще раз підпалили. Сильне полум'я охопило людей. Вони почали голосно кричати. Оскільки у той час я розмовляв тільки по-угорськи, то зміг зрозуміти тільки слово "мамо", яке вигукувала дівчина. Горіли вони

"До своєї роботи ставитимусь Наці Пап: старанно і добросовісно"

Закарпатське молодіжне Товариство ромів "Романі Бахт" ("Ромське щастя") організовано у жовтні 2002 року. Очолив товариство відомий акордеоніст Наці Пап. Члени Товариства - Карло Горняк, Аладар Пап та інші. Вони виявили бажання відродити ромський традиції і передати свої знання і досвід ромським дітям. Для цього створили музичну недільну школу в селі Сюрте Ужгородського району.

- Наце Йосиповичу, які на- працювання ви уже маєте?

- Для недільної школи нам виділили приміщення у сільському Будинку культури. Бажаною вчитися було багато. За конкурсом відібрано 25 талановитих ромських дітей. Проведено спільну співбесіду з дітьми та їхніми батьками. Адже, щоб діти вчилися, повинна бути взаємна згода - як дітей, так і батьків. Досвідчених ромських вчителів музики залишилося мало (скрипка, цимбали, контрабас), а тому треба навчати дітей хоч би на тих інструментах, на яких знають грати старші роми. На жаль, фольклор наш зникає. Тому музична школа кочне потрібна. Чимало товариств із музичним нахилом запрошують неромських професіоналів, а таких музикантів, які не здатні передати азарт і колорит ромської музики, елементи народних танців. Отже, досвідченим старшим романам потрібно серйозно над цим замислитися.

- На яких інструментах навчатимете дітей грати у

недільній школі, крім того, чим ще вони займатимуться?

- Вперше за всю історію ромів на Закарпатті буде відкрита така школа, в якій діти вивчатимуть рідну мову, народні танці, фольклор і гру на інструментах, в основному на акордеоні. Готуємося серйозно до проведення занять. Підбрали викладачів. Принесли власні музичні інструменти. Заняття проводимо 3 рази на тиждень, увечері - з 16:00 години після уроків у загальноосвітній школі. Як як професійний музикант, котрий закінчив Ужгородське культпросвітнє училище, працював у Палаці піонерів, танцював у фольклорному дитячому гуртку, який брав участь у різноманітних конкурсах (його виступ показували навіть по Центральному телебаченню), мрію створити такий гурток при недільній школі. Грати на акордеоні навчаю поки що на власному інструменті. Елементи ромських танців і постановку знаю, бо працював у багатьох відомих ромських ансамблях у Москві, зокрема у Дуфуні

Вишневського, брав участь у Міжнародних ромських фестивалів. Навіть недавно приїхав з Москви, де був учасником Міжнародного фестивалю "Возрождение и сохранение русской ромской культуры" і акомпанував разом з Ернестом Бучком майже усім відомим співакам. - Наце Йосиповичу, хто матеріально допомагає Товариству "Романі Бахт"? - Взагалі поки що тримаємося на власному ентузіазмі. Незначну допомогу надає Благодійний фонд "Доркас", завдяки їхній гуманітарній допомозі діти мають у чому ходити на заняття у недільну школу. Чекаємо також підтримки від Карпатського фонду, куди подали свій проект. Його реалізація сприятиме соціальному і культурному розвитку ромських дітей. Якщо отримаємо гранти, закупимо музичні інструменти, а саме: акордеон, електроорган і магнітофон для прослуховування. Для фольклорного ансамблю потрібні національні костюми, а

також взуття. Черевики замовимо у ромському Товаристві "Бхатало Дром", яке почало виготовляти за проектом взуття для ромських ансамблів. Щоб мати хороший результат, потрібні досвідчені вчителі. А таких серед ромів залишилося мало. Однак, на щастя, є ще ті, хто хоче відродити й передати свої знання ромським дітям, в основному з гри на музичних інструментах, вивчення рідної мови й фольклору, а також ромських танців. Що ж стосується мене, то старатимусь чесно і добросовісно ставитися до цієї роботи, щоб ті, хто мені допомагатиме, бачили успішний результат й не марно затрачені кошти і працю.

- Які ваші плани на майбутнє, пане Наце, як голови товариства? - Маю на меті створити таку школу в с. В. Добронь Ужгородського району. Відродити у ромському таборі цього села народні традиції, музику, танці, фольклор, удосконалювати рідну мову. Головне завдання, поставлене перед Товариством "Романі Бахт" - навчити і випустити таких спеціалістів, які б у подальшому могли продовжувати розпочату справу. Настав час взятися за діло і готувати кваліфікованих спеціалістів. І не тільки музикантів, а й таких спеціалістів, які мають інші національності. Тоді всі народи рідних націй ставитимуться до нас із повагою, і ми відчуватимемо себе повноцінними людьми. Треба піднімати ромську культуру, знайомити з нею дітей, прищеплювати їм любов до свого народу і національних традицій. - І наостанку, що побажаєте ромським дітям і працівникам редакції газети "Романі Яг"? - Хотів би, щоб голови інших товариств підтримали мою ініціативу, а старші досвідчені ромські музиканти передавали свої знання дітям. Завдяки ромському азарту й музиці ми вихили у найтяжчі часи. Ром, хоч і залпає, але через кілька хвилин буде співати і танцювати. Бажаю усім, у тому числі й працівникам редакції газети "Романі Яг", міцного здоров'я й успіхів у подальшій роботі. Розмову вела Волика Опаленик

ПЕРШИЙ РОМСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ ФЕСТИВАЛЬ, АБО ЩО ЗАЛИШИЛОСЯ ЗА ФАСАДОМ АНГЛУНО РОМАНО ЧГАВОРИКАНО ФЕСТИВАЛЬ, ВАЙ СО АЧГІЛАС ПАЛА ФАСАДО

Мукачівський район на Закарпатті - другий, після Берегівського, густозаселений ромами. Одних лише великих таборів нараховується одинадцять, де на околиці сіл проживає кілька сотень чоловік, а тільки в семи з них розміщені класи-філії для ромських дітей. Однією з найкращих таких шкіл-філій є школа у с. Серне, побудована за кошти реформатської (кальвіністської) релігійної громади міста Міддельбурга (Голландія).

Серне - найвіддаленіше від районного центру село і знаходиться неподалік адміністративного кордону з Берегівським районом. У селі, яке славилось колись своїми музикантами, проживає понад вісімдесят ромських сімей. Жодне весілля або інші урочистості не обходились колись без запрошень сільських ромських музик. Та коли у 1995 році товариство "Романі Яг" збирало експонати для створення ромського музею, жителя табору винесли нам у пошитих кульках вісім (!) висохлих скрипок, на яких вже понад двадцять років ніхто не грав, не веселив людей. Касетна музика витіснила живу гру музикантів. Був розірваний ланцюг передачі музичного мистецтва з покоління в покоління, втрачено вміння грати на музичних інструментах, і не тільки на скрипці, а й на цимбалах, акордеоні, кларнеті. Ромське музичне мистецтво занепадо, а це було одним з основних засобів заробити на хліб, особливо після того, як земля була відібрана у колгоспи, а коні сільський реманент були реквізовані. Ось із такими сумними роздумами ми під'їжджали розбитим і зруйнованим лаводками шляхом до села.

У підсвідомості жевріла думка: як би то ромське музичне мистецтво змогло відродитися? Може, фестиваль допоможе відкрити виконавців бодай на одному з традиційних ромських інструментів?

Подвір'я школи було заповнене дітьми. Вони чомно сиділи на спеціально облаштованому місці у барвистих костюмах із емблемою фестивалю на грудях. На подвір'ї закладу оформлена виставка виробів юних ромів з образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва.

Нас зустріла начальник відділу освіти Мукачівської райдержадміністрації Л.Д. Козел. Познаюючись, вона провела нас у нове, добре облаштоване приміщення ромської школи. Ми попросили Любов Дмитрівну відповісти на кілька запитань.

- Любове Дмитрівно, хто є ініціатором проведення дитячого ромського фестивалю і чому саме вибрали місцем проведення село Серне?

- Це напередодні фестивалю, відповідно до прийнятої цільової програми "Ромське населення на 2003-06 роки", відділом освіти держадміністрації у тих школах, де є ромські класи, а є вони - в 11 селіях (Чинадієво, Червеньово, Павлах, Луки, Визниця, Страбишан, Лучки, Житино, Чомонин, Баркасово, Обава), було проведено творчий конкурс серед учнів

шкіл з художньої самодіяльності, образотворчого і прикладного мистецтва. Було організовано виставку кращих робіт, визнано переможців і нагороджено цінними подарунками. Пізніше виникла ідея показати їхні здібності й успіхи у відродженні ромських традицій шляхом проведення ромського дитячого фестивалю. Нашу ідею підтримав благодійний фонд реформатської церкви. Вони виділили приміщення, кошти для приготування святкового обіду після урочистостей, зробили озвучення, а "солодкий стіл" і подарунки учасникам - за рахунок відділу районної освіти та райдержадміністрації.

- Розкажіть будь ласка, про процес навчання і результати вкладеної праці педагогів, - звертаємось ми до Ш.Ш. Балінта, представника реформатської церкви.

- У перших-третій класах ромської початкової школи навчається 71 дитина. Учні 4-го класу переходять у сільську загальноосвітню школу, але після уроків тут є для них група продовженого дня і харчування. Зранку ж у школі перебувають малята дошкільного віку змішаної групи від 3-х до 6-ти років. Виховують і навчають дітей ромів за кошти і навчальним планом райвідділу освіти, який забезпечує школу підручниками, деяким шкільним приладами. Харчують діти за рахунок благодійного фонду реформатської церкви, який надає гуманітарну допомогу і одягом. Учні з задоволенням відвідують школу, стараються не пропускати заняття. Крім уроків із спеціальних дисциплін, священники реформатської церкви проводять й релігійні заняття: вивчають Біблію.

Усі діти читають, пишуть, розв'язують задачі, декламують вірші. Є у них уроки трудового навчання і заняття у різноманітних гуртках.

Після закінчення початкової школи найкраще підготовлені ромі продовжують навчання у загальноосвітній школі разом з усіма сільськими дітьми. Цього року випускники 9-х класів підуть у технікуми й ПТУ. А одна з ромок, можливо, поступатиме у Мукачівське педучилище, тому матимемо незабаром свого ромського педагога.

За кілька хвилин до початку фестивалю ми познайомилися з педагогами і музикант-керівником Великолучківської ЗОШ, у якій є ромський змішаний клас, де на-

вчаються 16 дітей до 5-го класу. Вчителька Марія Федорівна Луканинець веде уроки водночас по чергово з усіма учнями 1-4 класів. Тут не витрачається марно жодна хвилинка. Діти постійно зайняті, виконують задані завдання і допомагають молодшим.

Вокальним ансамблем "Дзвіночок" керує Світлана Халус. Діти приїхали на фестиваль, щоб показати свою творчу програму, яку готували протягом року.

І ось - мить початку ромського дитячого фестивалю. Перед мікрофоном дві ведучі: одна веде програму українською мовою, а інша - українською, оскільки більшість ромських шкіл - угорськомовні.

Слово для привітання надається Л.Д.Козел. Вона привітала учасників з початком фестивалю і побажала успіхів у творчій праці й проведенні святкового заходу.

Від представників реформатської церкви зі Словом Божим виступив єпископ Ласло Горко, який благословив усіх учасників, во разом прочитали "Отче наш".

М.А. Ільто, заступник начальника райвідділу освіти, щиро подякувавши організаторам фестивалю, вручила дітям школи с. Серне великий пакунок зі шкільним приладдям.

Після урочистостей ведучі оголошують двома мовами перший номер фестивалю: Д. Лу-

ценко "Рідний край", читають Інґа Русо і Маріскабель Альбок - учні 2 класу В. Лучківської ЗОШ І-ІІІ ступенів. Їх змінюють учні вокального ансамблю "Дзвіночок" цієї ж школи пісенью "Де згода в сімействі" на слова І. Котлярівського, муз. Лисенка. Танець "Циганочка" виконала Аліна Тимовка, краща учениця 9 класу Чинадієвської ЗОШ. Вона мріє поступити в Ужгородське культурпросвітне училище на хореографічний відділ.

Діти Лучківської, Чинадієвської, Чомонинської, Серненської, Павшинської, Житинської, Страбишівської та Баркасовської шкіл співали, танцювали, показували біблійні сценки, декламували вірші протягом кількох годин. Завершив фестиваль музичною композицією "Ромські пісні". Повертались ми зі свята з под-

війним почуттям. Так, фестиваль вдавас. Його організатори зробили все, щоб свято принесло втіху як ромським дітям, що співали, декламували, танцювали, так і вчителям, і вихователям, котрі готували виступи. Проте, як хотілося б почути у програмі і вірші ромських поетів - ромською, чи українською мовою, таких як Саткевича, Мануша, Козимиренка, та інших, почути ще і гру на музичних інструментах.

Сподіваємось, що за першим фестивалем буде другий і третій, і... віримо, що відбудуться ще у нас фестивалі ромського дитячого виконавчого мистецтва гри на традиційних музичних інструментах.

Євгенія Навроцька, Валентина Опаленик

На світлинах: Л.Д.Козел, начальник відділу освіти Мукачівської райдержадміністрації.

Ш.Ш.Балінт, представник реформатської церкви. Учасники фестивалю.

ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО КІНОРЕЖИСЕРА

Класика не вмирає Класика чі мерел

Як уже повідомлялося, 17 квітня ц.р. перестало битися серце Еміля Володимировича Лотяну, видатного кінорежисера і кінодраматурга, письменника, народного артиста Російської Федерації, заслуженого діяча мистецтва Республіки Молдова. Доля призначила митцеві прожити на світі лише 66 років і 5 місяців.

Європейська і світова відомість прийшла до Е.Лотяну 1972 року, коли на Міжнародному кінофестивалі в іспанському місті Сан-Себастьяні його кінотвір "Лаутари" (музика Е.Доґи) отримала одразу три відзнаки - другу премію фестивалю, премію "Гіпуску" за художнє рішення теми і премію "Гаскен" за кращий фільм цього фестивалю. Того ж року ця стрічка в рамках тижня радянського кіно демонструвалася в Неаполі і також була

відзначена премією "Срібна німба".

Можна було б розповісти й про інші фільми Лотяну, серед яких "Мій ласкавий та ніжний звір", "Анна Павлова" тощо. Але найбільшу славу режисеру принесла кінокартина "Табір іде в небо", поставлена ним на студії "Мосфільм" 1975 року за мотивами оповідання М.Горького "Макар Чудра". Музику до неї створив талановитий і також доброземий земляк кінорежисера композитор Євген Доґа. В головних ролях у фільмі зіграли Світлана Тома (Рада) і Григорє Григорій (Лойко Зобар). Тут знімалася також легендарна ромська артистка і співачка Ляля Чорна (Стара ромка).

На XXIV Міжнародному кінофестивалі 1976 року в тому ж Сан-Себастьяні фільм здобув першу премію і отримав широкій відгук у Західній Європі. Тоді ж філіанська фірма "Поларвокс" розповсюдила у всіх скандинавських країнах диск з музикою Е.Доґи до "Табора". Це ж саме зробили, тобто записали музику на диски

і розповсюдили їх, - у ФРН, Італії, Японії, тодішній Югославії.

Фільм "Табір іде в небо" став улюбленим для багатьох мільйонів глядачів - від школярів до людей похилого віку. А скільки новонароджених дівчаток після цього нарекли Радами, і не тільки в ромських сім'ях!

Слава, яка прийшла до кінорежисера Еміля Лотяну, була шкільно заслугою. Однак вона не звабила митця, для нього самомобкування було чужим. Майстер завжди залишався дуже вимогливо до себе людиною, не вдавас до дешевого трюкацтва та кон'юктурщини, як це, на жаль, останні 10-12 років зробив багато хто з режисерів та акторів кіно.

"Табір іде в небо" належить до скарбниці класичного мистецтва. А класика, як відомо, не вмирає. І можна впевнено сказати, що цей кінотвір і в XXI столітті не втратить своєї яскравості і духовної цінності.

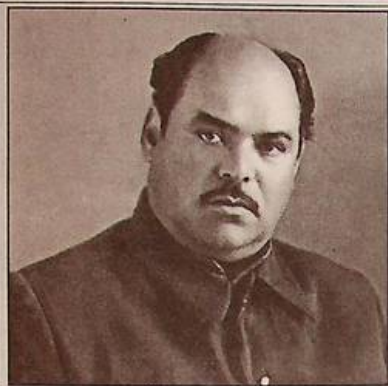
С.Келар, м.Кіів

К весне 1933 года в крупные города съехались десятки таборов. Шёл очередной голодный год. Москва притягивала кочевых цыган возможностью хоть как-то прокормиться. Столица была опутана сетью новых таборных стоянок. Цыгане «кишинёвцы» (к которым принадлежит мой пожилой собеседник) прикочевали из Нижнего Новгорода и поставили палатки у «Северянского моста». Их было около двух сотен. Но помимо «кишинёвцев», город наводнили «сэрвы», «крымы», «влахи» и прочие цыгане из голодных районов. Именно тогда некоторым крымским ромам посчастливилось устроиться на строительство метро, и потомки этих семей до сих пор живут в Москве. Разумеется, у большей части приезжих с легальным заработком не сложилось, да и не могло сложиться в той напряжённой экономической ситуации.

Здесь будет уместно вспомнить, что даже в либеральные времена царизма кочевым цыганам дозволялось появляться где угодно - кроме столичного Санкт-Петербурга. Запрет был введён ещё императрицей Елизаветой в 1759 году, а столетие спустя подтверждён Сенатским указом от 1856 года. Коммунистические власти не могли долго мириться с послаблениями времён революции. Как только у них дошли руки до создания парадного фасада, они предприняли действия гораздо более жёсткие и последовательные. Цыгане были просто обречены на депортацию, причём независимо от поведения. Сталину хотелось показать зримые преимущества нового строя. Иностранцы должны были увидеть в столице СССР подземные дворцы метро, нарядные витрины, роскошные павильоны ВДНХ и оптимизм физкультурных парадов. Разумеется, гадалки и чумаза ребяты только испортили бы впечатление...

Владимир Глодо рассказывает, что в июне 1933 года табор кишинёвцев был окружён милиционерами в белых гимнастёрках. Нагрянули незваные гости на рассвете, примерно в 4-5 утра, выгнали сонных людей из палаток и толпой повели к железной дороге. Палатки цыганам пришлось бросить, лошадей и почти всё имущество тоже. Успел что-то сунуть в котомку - уже хорошо. Эти спешные сборы ещё отозвучат во время попыток побегов, когда смельчакам будет

Цыгане: годы ссылки и побегов

В СССР сразу же после введения паспортной системы началась крупная спецоперация по «чистке» крупных городов от «нежелательных элементов». 1933 год ознаменовался началом массовых репрессий против кочевого народа. Из Москвы за неполный летний месяц было выслано в Сибирь 5470 цыган. Недавно мне удалось познакомиться с Владимиром Викторовичем Шаматульским - небольшим участником тех трагических событий. Среди ромов этот человек с уникальной памятью и природным даром рассказчика известен как Володя Глодо. К началу репрессивной акции ему исполнилось шесть лет. Тем не менее, его воспоминания очень точны во всём, что касается дат, цифр и географических названий. Интервью, взятое мною этим летом, позволяет подробно рассказать о тех вещах, которые в официальных документах едва просматриваются: о мужестве цыган, проявленном в побегах, и о жителях Сибири, оказавших им, несмотря на риск, посильную помощь.

нечего обменивать на еду. Пока же ошеломлённые семьи погрузили в четырёхосные пультмановские вагоны, заранее загнанные в тупик. Вагоны были уже с нарами, но чистые. Здесь милиция передала цыган военным конвоирам. Вскоре огромный эшелон был заполнен таборами, арестованными в разных концах Москвы. Поскольку в эшелоне было 25-30 вагонов, и в каждый поместили по 30-40 человек, можно приблизительно сказать, что жертвами акции только в один приём стало около 900 цыган. По словам Глодо, эшелон был не единственным. Кормили здесь неплохо.

Единственным тяжёлым эпизодом было то, что умершего от болезни десятилетнего мальчишку выбросили за борт. Плавание длилось две недели, и никто не стал бы причаливать к берегу раньше времени для похорон.

Караван из пароходов и барж прошёл по реке Чулым, а потом по её притоку, реке Чичкаюл. Вот и конечный пункт ссылки. Места - в летнюю пору - чудесные, изобильные рыбой, грибами и ягодами, но малолюдные. Здесь, по замыслу партийных властей, цыгане должны были пустить корни. Вместе с депортированными остались также русские специалисты техники и прорабы. По плану предстояло построить дома, лесопилку, школу, ясли, швейную мастерскую. Несмотря на отсутствие навыков, ссыльные успели к осени закончить 4 или 5 домов - сами же до поры жили под открытым небом.

Володин отец устроил семью более или менее основательно.

Он вырыл в склоне сопки нечто вроде пещеры, сложил печку. Обзавелись землянками и другие семьи. В ближайших окрестностях посёлка можно было передвигаться довольно свободно, - но поодаль три десятка охранников организовали кольцо оплечения, чтобы перехватывать из засад тех, кто попытается покинуть место ссылки.

Осенью начались побег. Слишком резкой была перемена образа жизни, чтобы цыгане смирились с лесозаготовками.

Тётка Зина с мужем Лаврушкой рискнула одной из первых. На беду часовой заметил молодую пару и, сделав предупредительный выстрел, открыл огонь на поражение. Мужчине удалось невредимым добежать до леса, и он скрылся в чаще. Зине не повезло. Пуля ударила сбоку и навзлет пробил левую грудь. Раненая цыганка упала в траву. Здесь надо сказать, что бдительность охраны не подкреплялась, к счастью, бессердечием начальства. Вместо того, чтобы давать делам о побеге бумажный ход и отправлять пойманных в лагерь, им всего лишь делали строгое предупреждение. Фактически это означало, что цыганам оставляли шанс для новой попытки.

Зине было тогда лет 25. Аника, мать Володы сумела её выхорить. Отлучаясь погладить к чалдонам, она возвращалась обычно в землянку с туеском парного молока... Сестру выхоридла, а сама умерла при родах, немного не дожив до Пасхи. Осиротели четверо её детей.

С началом весны Володин

дядя Буцукан предложил готовиться к новому побегу.

- Я вас выведу по звёздам и мху на деревьях.

Рассказывая о предвоенной жизни цыган-кишинёвцев, Владимир Глодо сообщает, что к концу 30-х годов изменился сам характер репрессий. Теперь людей чаще хватили не скопом, а поодиночке, и отправляли уже не в ссылку, а в лагерь. В 1937 году свирепствовали пресловутые Тройки, без разбору навешивая на цыган литеры СОЭ. Васыля из рода Костеште был арестован по смехотворному поводу. Его русская жена пришла в органы жаловаться, что муж не пускает детей в школу. Возможно, она думала, что начальство пожурит и припугнёт её благоверного. Вот только время было неподходящее для вовлечения посторонних в семейные дела. Цыгана забрали, и он уже не вернулся.

Летом 1933 года массовые аресты проводились не только в Москве. Западной для кочевых таборов стали также Киев и Ленинград. Жертвы ленинградских облав выслались в Норильск, причём выжившие ромы рассказывают о жесточайших условиях содержания и очень высокой смертности.

К сожалению, депортация 1933 года оказалась не единственной. В годы сталинского правления сильно пострадали ромы Крыма. Благодаря последним исследованиям В.Калинина стало известно о тех облавах, которые были проведены в феврале-марте 1937 на территории Тульской, Калининской, Рязанской, Калужской, Смоленской и Владимирской областей. Коче-

вых цыган снова арестовывали целыми таборами на стоянках, а также отправляли на вокзалах во время транзитного проезда через Москву.

Снова эшелоны шли в холодные края. На этот раз местом цыганской ссылки стал посёлок «Тайга» близ Новосибирска. Условия жизни и работы были примерно такими же, как в описанном выше Чичкаюльском поселении. Согласно воспоминаниям Александра Сикачёва, численность ссыльных составляла 340 семей, то есть около 1800 человек. Население посёлка «Тайга» пополнялось в результате облав, проведённых в Белоруссии, Молдавии и на Украине. Но одновременно оно таяло за счёт побегов. Часть смельчаков гибли в лесу, однако многим удавалось вырваться.

Согласно переписи 1926 года, в СССР проживала 61 тысяча цыган. Поскольку при самых осторожных подсчётах за предвоенные годы сотни цыган были арестованы и по меньшей мере 10 тысяч стали жертвами депортаций, урон можно считать огромным. Не будет преувеличением сказать, что безвинно пострадал каждый десятый. О том, какой ужас навели на кочевой народ аресты и депортации, можно судить по рассекреченным недавно итогам переписи 1937 года. Если десятилетием ранее более 60 тысяч цыган открыто продекларировали свою национальную принадлежность, то после первой волны репрессий официальная цифра «чухолд» до 2211 человек!

Конечно же, разница объясняется не поголовным истреблением. Даже после того, как на сталинский террор наложился гитлеровский, перепись 1959 года выявит в СССР 132 тысячи цыган. Но зеркало статистики отразило трагический слом в предвоенном сознании народа, для которого земли российского государства два столетия были по-матерински приветливы, а потом неожиданно наполнились капканами и «вольными ямами».

Специально для «Романи Я»
Николай Бессонов.

Фото В.В.Шаматульского (Владимир Глодо) в 1960-е годы.
(Подается моим оригиналом)

ГАЗЕТА ВИСТУПИЛА. ЩО ЗРОБИЛО?

Управління освіти і науки Закарпатської облдержадміністрації інформує, що надруковану в № 6 від 26 березня 2003 року у вашій газеті статтю «Педагогічно? або В чій руці роми віддають своїх дітей?» розглянуто.

Питання задоволення освітніх потреб представників ромської національної меншини краю перебуває на постійному контролі обласного, міських та районних органів управління освітою. В області створено розгалужену мережу загальноосвітніх навчальних закладів з українською, угорською, словацькою мовами навчання, в яких здобувають освіту діти ромів. Крім того, в місцях проживання представників ромської національної меншини функціонують ромські недільні школи. У Мукачівській угорськомовній ЗОШ І-ІІ ступенів № 14 у поточному навчальному році вчаться 465 учнів, усі вони отримують безкоштовні гарячі обіди. У вересні 2002 року 12 дітей ромів одержали також шкільну форму та взуття. Набір учнів на навчання щороку здійснюється відповідно до Інструкції з обліку дітей та підлітків шкільного віку,

Вживаються заходи для поліпшення умов навчання учнів ромської національності

затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2000 року.

Навчально-виховний процес у цій школі здійснюється кваліфікованими працівниками згідно з затвердженням навчальним планом та за наявності достатнього методичного забезпечення. Тут працюють 24 педагогічні працівники, з них один із освітньо-кваліфікаційною категорією «спеціаліст вищої категорії», 6 - «спеціаліст I категорії», 1 - «спеціаліст II категорії», 1 - «спеціаліст».

Приємно та звільнення з посади педагогічних працівників здійснюється керівними органами освіти, згідно з Законами України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту». Відповідно до наказу по школі за виховну та позакласну роботу відповіді заступник директора К.Ю. Турець. Розроблено і затверджено плани виховної роботи на 1-ше та 2-ге півріччя 2002/2003 н.р. Будь-

які зміни або доповнення до цих планів, як, наприклад, участь у конкурсі «Ромська красуня», необхідно погоджувати з адміністрацією навчального закладу. Дирекцією Мукачівської ЗОШ І-ІІ ст. №14 спільно з представниками управління освіти, сім'ї, молоді та спорту Мукачівського міськвиконкому проведено збори трудового колективу, на яких розглянуто проблеми питання, порушені автором статті, пані Юліанною Камською.

Управління освіти і науки облдержадміністрації продовжуватиме тримати на контролі вирішення порушених проблем, вживаючи заходи для поліпшення умов навчання учнів ромської національності.

Б.М. Качур,
начальник управління
освіти і науки ОДА

ЗДОРОВ'Я**Марія ВОРОБОК:**

“Мене найбільше хвилює те, що хворі вчасно не звертаються до лікаря і переривають лікування...”

“Ман майбут бонуй кодо, со е насвале чі авен ко дукгадо ай чі састярен пен сар кампел...”

Днями мені довелось побувати у с.Довге, що на Іршавщині. Село розташоване у долині річки Боржава, за 28 км від Іршави. Вперше село згадується у письмових документах у 1383 році під назвою Долга. Із архітектурних пам'яток тут знаходиться дерев'яна церква та мисливський замок графів Телекі. Саме в цьому замку після визволення села від німецьких загарбників у 1956 році було відкрито обласну базу лікарню для хворих на кістковий туберкульоз.

Напередодні по телефону я зв'язалась із завідувачкою протитуберкульозного відділення Іршавської райлікарні **Марією Юрїєвною Воробок**. Не вагаючись, вона запросила мене відвідати їхнє лікувальне відділення. Цікавилась наявністю, становищем хворих на туберкульоз ромів й умовами їх лікування у медичній установі цього села.

М.Ю.Воробок відповіла на запитання і показала протитуберкульозне відділення райлікарні.

– **Маріє Юрїєвно, розкажіть будь ласка, коротко про лікувальне протитуберкульозне відділення у селі Довге і тих працівників, які причетні до цієї установи.**

– Спочатку у цьому замку була Довжанська сільська лікарня, а у 1956 році, вона стала протитуберкульозною лікарнею обласного підпорядкування і приймала хворих уже з усього Закарпаття. Минулого року реорганізована у відділення Іршавської райлікарні.

Головним лікарем райлікарні є **Олександр Михайлович Микитюк**, а я з посади головного лікаря переведена завідувачкою протитуберкульозного відділення Іршавської райлікарні села Довге.

Штатний персонал складається з 97 чоловік. Штат, як у окремих лікарні, бо відділення знаходиться від районної лікарні за 28 км. Лікарі-спеціалісти працює 10, решта – середній, молодший медичний персонал і технічні.

Лікарня розрахована на 85 ліжок-місць і

займає площу 2,5 га. Це, в основному, сад з фруктовими деревами. Тут – чисте гірське повітря, так потрібне хворим.

У лікарні є своя лабораторія, фізкабінет, кабінет функціональної діагностики, кухня, пральня (постільна білизна оброблюється у дезкамері). Досвідчені кухарі готують смачні страви. При триразовому харчуванні хворим 2 рази на день дають м'ясо і один раз вершкове масло.

Лікування хворих проводиться повністю за кошти Міністерства охорони здоров'я та бюджетні кошти райлікарні. Ліків є достатньо, однак хворі часто бувають недисциплінованими, особливо ромі, й переривають лікування,

алкогольні напої, змушуємо мити часто руки в спеціальному розчині, постійно пропримоуємо приміщення й пропонуємо більше гуляти на свіжому повітрі у великому фруктовому саду. Якщо пацієнт залишає лікарню, недолюкувавшись, то наведуємося до нього додому й проводимо з ним і його сім'єю бесіду, щоб він повернувся лікуватися і не було загрози для членів його родини. Серед населення проводимо масові флюорографічне обстеження. Таким чином у цьому році виявлено 5 осіб, які вперше захворіли на туберкульоз. Пересувана клінічно-діагностична лабораторія виїжджає щорічно у села, в тому числі й у ромські табори, школи, робимо подвірні обходи й пропонуємо обстежитися.

Основні причини захворювання в ромських таборах – це скученість, погане харчування, а також безробіття.

залишаючи на деякий час лікарню. А це утруднює лікування. Залежно від того, яка форма захворювання на туберкульоз, хворі лікуються від 4 місяців до року.

Наприклад, В.Г., 1965 р.н., з с.Довге переривав лікування 6 разів, тому вже півроку знаходиться у лікарні й стан захворювання у нього тяжкий. А це біда в тому, що він заражує усю свою сім'ю (у нього двоє дітей й дружина).

– **Пані лікарю, скільки хворих лікуються зараз у відділенні райлікарні, в тому числі й ромів?**

– На сьогодні 85 чоловік мають відкриту форму туберкульозу, з них – 22 ромі. Двоє ромських дітей мають активну форму туберкульозу: одна дитина кісткову, а друга – легеневу. Наразі дітей для подальшого лікування відправили в обласний тубдиспансер в м.Ужгород.

Нашими пацієнтами є ромі не тільки з Довгого, а й з Арданова, Загаття, Кам'янського, Сльця, Вльхвице, Блів. Але найбільший спалах інфекційних хвороб, особливо туберкульозу, сконцентрованої у селі Собатині.

За період з початку 2002-го по травень нинішнього року з 28 чоловік померли 3 ромі. В основному, вмирають чоловіки у працездатному віці.

Захворюваність у Собатині перевищує у 60 разів. На 1 січня 2003 року на обліку було 48 чоловік, а зараз понад 50.

– **Маріє Юрїєвно, чи були випадки захворювання медперсоналу шляхом зараження від хворих і які заходи вживаєте взагалі для профілактики й попередження захворювання на туберкульоз?**

– Скажу відверто, були, але в основному серед працівників молодшого медичного персоналу – санітарок. Працюємо усі у білих халатах, масках, постійно миемо руки у спеціальному розчині, намагаємося довго не контактувати з хворими. А взагалі, у медперсоналу вже виробився імунітет до цієї хвороби.

Хворим не дозволяємо курити, вживати

Якби ті, що вчасно звернулися або ми їх виявили, наполегливо й ретельно лікувалися, дотримувалися наших порад, не переривали лікування, то процент захворювання на туберкульоз не підвищувався б, а знижувався. Умови для лікування усі є, ліків достатньо, й багато в чому видужання залежить від самого хворого, особливо бажання вилікуватися.

Допомагає хворим нашої лікарні й благодійна місія “Блага вість”, яку очолює Іван Іванович Бабич з села Заріччя. Її представники 2-3 рази на рік доставляють для хворих лікарні продукти харчування – муку, картоплю, перець, помідори, баклажани, капусту, масло, різноманітну консервацію тощо.

Перед розподілом їжі ми хворих інформуємо, хто їм допоміг, і вивішуємо у ідеальній оголошенні.

– **Підсумовуючи нашу розмову, прошу вас, Маріє Юрїєвно, висловити свої побажання щодо лікування хворих.**

– Найбільше мене хвилює те, що хворі вчасно не звертаються до лікаря, переривають лікування, приїжджають також з інших областей недолюкованими і можуть заразити членів своєї сім'ї. А вже ці діти, які зараз лікуються із Собатини, їхні батьки також хворі на туберкульоз. Дотримання усіх правил лікування і бажання вилікуватися дають хороші результати. Хвороба поступово відступає, коли хворі сумлінно лікуються, виконують усі наші рекомендації.

Бажаю усім людям бути здоровими, ніколи не хворіти, вчасно звертатися до лікарів, а якщо й спіткає таке лихо, то не падати в розпач, а наполегливо лікуватися, адже усі умови й можливості для подолання цієї інфекційної хвороби у нас є.

Дякую за розмову.

Валентина Ткаченко

На світліні: завідувачка відділенням Іршавської райлікарні **Марія Воробок**.

Лікування нездужань і хвороб

З НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ

Ромські шувані і шувано – прекрасні цілителі. Протягом багатьох століть роми успішно лікували себе самих. Як правило, вони звертаються до лікарів-гадже лише у разі крайньої необхідності. Вони не довіряють їм, нерідко називаючи “мулло-менгро”, що буквально означає “виробник мертвої людини”.

Шувані, звичайно ж, досконало знають трави, які вони в основному використовують для лікування.

Деякі з найбільш популярних ромських засобів, а також магичні аспекти їхнього використання.

АСТМА

Для лікування астми іспанські ромі готують чай з листя мати-мачухи, квіток лаванди, медунок і просвірника. Потрібно в рівній пропорції змішати всі чотири компоненти, а потім заварити чай з розрахунку чайна ложка на півлітри води. Цей чай приймають чотири рази на день. Деякі підсолоджують його медом, та краще обійтися без нього.

Багато ромів сушать ягоди сумаха і курять їх, попереджуючи в такий спосіб астму. Ягоди збирають пізньої осені. Їх насилають тонким шаром на тканину і залишають трохи підсушитися. Після цього нагрівають на повільному вогні в печі, потім знову висипають на тканину і залишають на добу. Дехто стверджує, що ягоди сумаха кращі за будь-який тютюн. Деякі ромі сушать листя цієї рослини і теж палють їх. Інші змішують сушені ягоди чи листя зі звичайним тютюном.

Для того, щоб вилікувати астму, слід пиймати форель, тричі сильно вдихнути їй у рот, а потім відпустити в річку.

Для полегшення нападу астми багато ромів рекомендують вживати листя кропиви. Їх потрібно висушити, а потім підпалити і вдихувати дим. Роми Уельсу для запобігання і навіть для лікування астми беруть висушену шкурку кролика, намащують її медом і прикладають до груди.

РАК МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ

Для того, щоб уникнути цієї хвороби, ромки носять на грудях ланку кролика, підвішену на зеленій нитці чи на вовняній стрічці.

ЗАСТУДА

Серед ромів Нью-Фореста поширений рецепт сиропу з ягід бузини, який вважається прекрасним засобом від застуди і нежиті. Ягоди бузини засипають у керамічному посудині (дволітрову емність), накривають її кришкою, ставлять у каструлю з киплячою водою і тримають доти, доки з ягід не стане виділятися сік. Потім відкидають ягоди на шматок тканини і віджимають. Отриманий сік переливають у каструлю, додають туди цукор (0,5 кг цукру на 1 літр соку), трохи гвоздики і доводять до кипіння. Знімають сироп з вогню, остиджують, переливають у невеликі пляшки, закривши їх пробками. Зберігають у прохолодному місці. Приймають сироп по чайній ложці 3 рази на день.

Реймонд Бакленд.
“Цигане. Тайні життя і традиції”

Судовий позов ERRC проти дискримінації ромських дітей у школах Болгарії

Нещодавно ERRC подало судовий позов від імені 29 ромських школярів 75-ї школи ім. Т. Каблешкова на Міністерство освіти Болгарії та муніципалітет м. Софія.

Річ в тім, що, незважаючи на болгарське та міжнародне законодавство, які забороняють расову ізоляцію та дискримінацію, у Болгарії ведеться цілеспрямована діяльність стосовно ромських дітей. Звичайно вони відвідують сегреговані школи, які гірше обладнані, ніж ті, у які ходять болгарські діти. Ромські школи недостатньо забезпечуються підручниками, у них відсутні спортивні зали, майстерні, комп'ютери, класні приміщення переповнені. Низька якість освіти дітей вражає. Вчителі через погані матеріальні забезпечення і фізичні умови праці часто змінюються. Інколи спостерігається демонстративна образа учнів. Вчителі не підготовлені для роботи у ромському етнічному середовищі, не мають відповідних знань з історії, культури, мови.

Кількість дітей у класних кімнатах перевищує норми, яка встановлена Міністерством освіти Болгарії. У 75-й школі ім. Торфа Каблешкова у першому класі – 34 дітей, тоді як за нормами МО – максимальна наповненість 1-4 класів – 17-22 дітей. У другому,

третьому, четвертому класі середня наповненість класів відповідно 29, 32, 36 учнів у класі.

Про низький рівень знань засвідчили іспити, що проводилися спеціалістами місцевих інспекторів освіти. З 121 ромських учнів, які проходили тестування, тільки 16 дітей виконали математичне завдання. Навіть після 12-річної освіти деякі учні-ромі не могли записати текст на болгарській мові. “В результаті поганого освіти ромські учні не у змозі витримати екзаменів в університеті, не можуть конкурувати на ринку праці”, – зазначив адвокат Олександр Кашимов. “У дітей з'являється тавтологія ізоляції, почуття низької самооцінки та емоціональний крах. Це неповноцінність вони понесуть на все життя.”

Цей випадок – одна з багатьох проблем незаконної ізоляції ромських дітей, порушених ERRC проти уряду Болгарії. Подібні випадки подання позовів були проведені проти уряду Чеської Республіки, коли ромські діти направлялися для навчання у школи для розумово відсталих дітей, і на сьогодні розглядаються Європейським Судом з прав людини. Нещодавно подібний позов був поданий і проти Республіки Хорватії, де ромі навчаються тільки у спеціальних класах для ромських дітей.

<http://www/errc.org>

Поради віг Рақи
Драбаріне катаре Рақа
з 4 по 17 червня

Овен - на вас чекає значна матеріальна вигода, та частину грошей доведеться віддати на допомогу друзям. Свої високі почуття ви поки що не маєте змоги реалізувати. Родина готується до від'їзду, але ви, скоріше, залишитесь. Уважніше ставтеся до своїх нирок.

Телець - турботи про молодших дадуть добрі результати. Деякі паузи у вашій роботі будуть корисні для здоров'я, та вони "шкідливі" для гаманця. Земля, приватна власність - пов'язані з ними питання ви будете вирішувати в червні. Не пийте дуже холодної води.

Близнята - вітаю з днем народження! Чекайте не тільки подарунків, а й гостей здалеку. Якщо для вас це клопіт, ви маєте змогу зайнятися бізнесом та й просто менше бути вдома. Послідуйте за своїми зубами.

Рак - досить спокійний період, тільки встигайте вирішувати фінансові питання. Для дорослих, що поряд із вами, можливо, потрібна консультація лікаря. Стосунки з колегами будуть трохи напружені, але це зумовлено втручанням сторонніх людей. Уникайте їх.

Лев - незабаром можуть з'явитися перспективи зміни діяльності. З торговельними справами будьте обережні, а все, що пов'язане з медициною та хімією - корисне. На вас звернуть увагу особи протилежної статі, тому намагайтеся бути особливо привабливими.

Діва - не варто прислухатися до порад знайомих та друзів - ви самі несете відповідальність за свої вчинки. Дуже добре підуть справи, пов'язані з людьми іншої віри або національності. У цьому місяці слід подорожувати, та уважно слідкуйте за речами. Казенні справи вирішите вдало.

Терези - настав час зайнятися домашнім господарством. Користуватися електричними приладами слід обережніше. Намагайтеся не витрачати кошти на дешеві речі, краще починайте збирати на щось важливе, наприклад, квартиру або машину.

Скорпіон - останнім часом результати вашої діяльності здивували не лише ваше оточення, а й вас. Це дуже приємно, та де ж гроші? Міряться тиск та слідкуйте за судинними захворюваннями, особливо, якщо вони у вас хронічні. Намагайтеся прогнозувати наступні кроки вашого начальника, від цього буде користь і вам, і йому.

Стрілець - кохання - основне для вас у червні. Навчання - на другому плані. Але папери, що ви отримаєте цими днями, відкриють перед вами нові можливості. Якщо ви потребуєте допомоги, вона прийде від родичів та добрих друзів. Не переїдайте та не зловживайте смаженою їжею.

Козеріг - будьте уважні до свого здоров'я. Корисна буде консультація дипломованих медиків. Фінансові справи ідуть у вас непогано, але потрібен контроль за витратами. Вам доведеться виступити в ролі "адвоката" для вирішення сімейних стосунків ваших друзів. А ті, кому ви допомагали раніше, придуть з подарунками.

Водолій - можна відпочити день-два, не більше, та життя ставить перед вами нові проблеми. Від того, як ви зараз себе покажете, залежать ваші заробітки у другій половині року. Родичі вам допоможуть, але не сдійте їм на шию. Зверніть увагу на роботу шлунка.

Риби - ви можете собою пишатися, адже багато чого зробили для своїх близьких. У вашій оселі останнім часом з'явилися нові речі або ви зробили ремонт, тому зараз можна розслабитися. Зробіть собі приємне - поспілкуйтеся з друзями. Серце у цьому місяці - ваше слабе місце.

РОМАНИ ЯГ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.
Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія НАВРОЦЬКА**
Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти нову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Яг".
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м. Ужгород, вул. Дунаєвського, 18, телефон (03122) 61-39-56.
E-mail: romnyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua
Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 906

ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ. РУБРИКУ ВЕДЕ МИКОЛА БЕССОНОВ

ТАНЕЦЬ НА ГОСТРІЙ ЩЕБІНЦІ

Гюстава Доре. «Хітана з Гранадії». Гравюра. 1874 р.

Гюстава Доре ми знаємо, насамперед, за ілюстраціями до "Дон Кихота". Здається, тепер не можна собі уявити інакше "лицаря сумного образу" і його товстого зброносця. Доре був плідний. Він оформив Біблію, ілюстрував Данте і Рабле, а також казки Шарля Перро. Усе, що виходило з-під пера чи різця французького художника, стало класикою. Однею з граней його творчості був побутовий жанр. Доре малював навколишній світ, точно підмчаючи все характерне. Знаменита його серія, присвячена Лондону. Тут є усі маніри казая життя в циліндрах, портові вантажники, убогість нетр. Та нам, звичайно ж, цікавіші ілюстрації до «Подорожі по Іспанії». Ця розкішно видана книга дає об'ємний образ спекотної країни. Сотні замальовок відображають іспанську екзотику і повсякденність. Деякі з них і донині використовуються для оформлення новели «Кармен». Доре не забув зобразити ні робітницю тютюнової фабрики, ні контрабандистів, які несуть важкі тюки вузькими шляхами.

Одне з найцікавіших місць книги - опис ромських печер у скелях Сакто-Монте. Для тих, хто не знає, поясню, багато іспанських ромів вирішували житлове питання, вирубуючи собі все нові "кімнати" в скелях (такі саєвідні поселення існують й донині). Доре не обмежився загальним виглядом печер. Він зобразив і ромський танець. Було доречно коротко процитувати уривок тексту, присвячений танцю.

"Танцівники прекрасні у своїй невимушеності, у лідарських лахміттях, із нетерпінням очікували кастаньєтами, скочуючи гітар і

кістю і чарівною грацією; її босі ноги пурхають по землі, відкритою гострою щекіною, а з боку здається щекіною, а з боку здається щекіною, немов вона танцює на килимі. Гітари прискорюють темп, і вигуки: "Хей! Оле! Оле! Альза!" - лунають з усіх боків, підтримані натиском оплесків і ударами долонь по бубнах. Втім циганка знає, що славні срібні монетки будуть платою за її талант".

До даного уривку хочеться додати. Ми звикли до того, що танцювальний стиль іспанських циганів - це хльосткий перестук каблуків. При цьому сучасний глядач випустить з уваги, що чіткова манера сформувалася відносно пізно. Звукові ефекти виявилися гарними для ресторанної публіки і викликали бурхливе захоплення на естрадах підмостках. Народний стиль споконвічно був іншим. Іспанські ромки танцювали босоніж (подібно до своїх побратимів з таборів Росії, Румунії і Угорщини). Рідко ромка носила тоді взуття.

До речі, Доре показує, що в 1874 році виступи в будівнях обходилися ще без дробу тубелько. На іншому його малюнку «Хітана із Севільї» пристрасна красуня танцює на столі. Звичайно ж, вона боса. Як і всі інші ромські героїні книги «Подорож по Іспанії».

Вітаємо!
Драголюб!
Рідні та близькі щиро вітають Агнесу Феку та Роберта Баллога з Мукачева з чудовою подією в їхньому житті - весілля.
Зичимо вам, дорогі молодята, великого кохання, щасливого сімейного життя.
Роберт та Агнеса

У останню травневу суботу на рушничок частя стали Мар'яна Дюрї та Руслан Лакатош із Сваляви, які поєднали свої долі.
Хай буде вічним ваше спільне життя, кохайте одне одного, живіть дружно і щасливо.
Родичі й друзі.

Романе чачіне
Ромські приказки
Джувіндо мануш міндік холяйвел.
Жива людина завжди сердитьса.
Сако песко ашарел.
Кожен хвалить своє.
О пргал анда пргал потіне.
Брат за брата платить.
Состар о барваліпе, кана най о састіне?
Для чого багатство, коли нема здоров'я?
Шел ром, шел сокаша.
Сто ромів, сто звичаїв.
Е чіріклі чіріклі, тай са андо васт перел.
Птах е птах, але все одно потрапляє до рук.
Шога на ківані о насупіне кганікаске.
Ніколи нікому не бажай поганого.

ПЕРАСА
- Офіцанте, чому пельмені холодні?
- Вони ж сибірські.
- Офіцанто, состар о пельмені шудре?
- Каде вон же сибірські.
- Офіцанте, одін бульйон.
- Справжній чи штучний?
- А що це за штучний бульйон?
- Той, який ми готуємо з одного бульйонного кубика.
- А справжній?
- З двох кубиків!
- Офіцанто, екг зумін.
- Чачуні вай хурдестар?
- Ай со кади, пала хурді зумін?
- Кадо саво аме кіравас (тавас) анда екг зумінако кубіко.
- А чачуні?
- Анда дуй кубікі!

РОМАНЕ ХАБЕНАТА
РИБНИЙ ШАШЛИК
200 г філе свіжої риби, свіжий помідор, лимон, солодкий перець, 3 ст.ложки олії, 2 лаврових листя, сіль, чорний перець.
Рибу ріжуть, солять, перчать. Додають олію, лаврове листя, скроплюють соком лимона й ставлять у холодильник. Помідор і лимон, що залишились, ріжуть кружечками, перець кильцями. Нанизують продукти на шпажку в такій послідовності: риба, лимон, перець, помідори. Готують над жаром протягом 10-15 хв.

МАЧУНО ШАШЛИКО
200 г котор свіжо мачо, свіжо парадичомо, лімоно, гугли папріка, 3 ст. роя олія, 2 лаврове патря, лон, кало піпейрі.
Мачес чінгрес, лондарес, ай гаміо папрікаса. Цера опрал соєвс олія, лаврово патрін, опрал чгорес лімоно соко пала кодо соєвс андо мразс (холодильніко). О парадичомо ай о лімоно, со ачілас, чінграс ретенца, е гуглі папріка чінграс ангрустенца. Цірдас е продукті пре саструні срма каде: мачо, лімоно, папріка, парадичомо. Пекас пре яг 10-15 мін.